

Jaarverslag 2018

Deel 1: Verslag van werkzaamheden 2018

Deel 2: Jaarrekening 2018

Colofon

De Zuidelijke Rekenkamer is de gemeenschappelijke rekenkamer van de provincies Noord-Brabant en Limburg. De rekenkamer vindt haar wettelijke basis in de Provinciewet. De taak van de rekenkamer is het onderzoeken van de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het door de provincie gevoerde bestuur. Over de uitkomsten van haar onderzoek rapporteert de rekenkamer aan Provinciale Staten.

De rekenkamer dient elk jaar een verslag van haar werkzaamheden en een jaarrekening met controleverklaring over het voorgaande jaar vast te stellen.

Samen vormen deze ons jaarverslag.

Inhoud

VOORWOORD	4
DEEL 1: VERSLAG VAN WERKZAAMHEDEN	5
1 HET JAAR 2018 IN EEN NOTENDOP	6
2 TOELICHTING OP WERKZAAMHEDEN IN 2018	7
2.1 GEPUBLICEERDE ONDERZOEKEN	7
2.2 WERK IN UITVOERING	12
2.3 ANDERE WERKZAAMHEDEN	14
3 WAT HEBBEN WE BEREIKT IN 2018?	16
4 KOSTEN VAN DE REKENKAMER IN 2018	18
5 ONZE ORGANISATIE IN 2018	19
DEEL 2: JAARREKENING 2018, INCLUSIEF CONTROLEVERKLARING	21

Voorwoord

De Zuidelijke Rekenkamer heeft in 2018 verschillende onderzoeksrapporten gepubliceerd om Provinciale Staten van de provincies Noord-Brabant en Limburg bij te staan in hun kaderstellende en controlerende rol en bij te dragen aan het lerend vermogen van de twee provincies.

De rekenkamer is er daarmee in geslaagd haar werkprogramma 2018 grotendeels te realiseren. De onderzoeken naar informatieveiligheid en infrastructurele kunstwerken voor beide provincies zijn afgerond. Samen met de andere provinciale rekenkamers is onderzoek uitgevoerd naar de rolneming van provincies in de energietransitie. Eind 2018 zijn het rapport en de aanbestedingsbrieven voor Noord-Brabant en Limburg gepubliceerd. Tevens is eind 2018 het vervolgonderzoek naar interbestuurlijk toezicht door de provincie Limburg afgerond en gepubliceerd. Voor beide provincies zijn eind 2018 ook de rapporten van bevindingen van het onderzoek naar financiële bindingen afgerond. Een extra onderzoek dat is uitgevoerd in 2018 betreft een quickscan naar de verkoop van een fabriekscomplex door de provincie Limburg. Deze quickscan is opgepakt in reactie op een verzoek van de Commissie van (voorbereiding van) Onderzoek van de desbetreffende provincie. Eind 2018 is de conceptbrief van de quickscan aangeboden aan Gedeputeerde Staten voor een bestuurlijke reactie.

In 2018 hebben organisatorische ontwikkelingen extra aandacht en tijd gevraagd. Ondanks dit is het toch gelukt om het werkprogramma 2018 grotendeels te realiseren. Deze organisatorische ontwikkelingen betreffen op hoofdlijnen de volgende zaken. Medio januari is een nieuw geworven junior onderzoeker in dienst getreden, medio maart is de nieuwe directeur-secretaris aangetreden en gedurende het jaar is de samenstelling van het onderzoeksteam gewijzigd. In het verlengde van deze ontwikkelingen is de rekenkamer een organisatie-ontwikkeltraject gestart, dat in lijn met haar Agenda 2017-2022 wordt vormgegeven. Verder heeft één van de bestuursleden van de rekenkamer in de tweede helft van het jaar zijn werkzaamheden tijdelijk moeten neerleggen, vanwege tijdelijke andere werkzaamheden. Een adviseur, in de persoon van de eerste directeur-secretaris van de rekenkamer, heeft in die periode het bestuur ondersteund in het uitvoeren van zijn taken. Eind 2018 was het bestuur weer compleet.

In dit jaarverslag blikken we terug op de hierboven kort genoemde onderzoeken en activiteiten. Het jaarverslag bestaat uit twee delen: het verslag van werkzaamheden (deel 1) en de jaarrekening 2018 (deel 2). Het jaarverslag is op 5 februari 2019 besproken met de Programmaraad en op 25 februari 2019 vastgesteld door het bestuur van de Zuidelijke Rekenkamer.

Prof.dr. M.J.M. (Marc) Vermeulen
voorzitter

Dr. N.A.C. (Ard) Schilder
directeur-secretaris

Deel 1: Verslag van werkzaamheden

1 Het jaar 2018 in een notendop

De prestaties die de rekenkamer in 2018 heeft geleverd zijn de publicatie van zes onderzoeksrapporten en één onderzoeksbrief, de afronding van de conceptrapporten van bevindingen van twee onderzoeken, de afronding van een concept onderzoeksbrief en de opstart van twee onderzoeken. Daarnaast zijn in 2018 werkzaamheden verricht die samenhangen met een organisatiebreed ontwikkeltraject en wijzigingen in de samenstelling van het bureau van de rekenkamer.

In het werkprogramma 2018 geplande onderzoeken	Publicatie
Infrastructurele kunstwerken Noord-Brabant (vervolg)	12 maart 2018 (onderzoeksbrief)
Infrastructurele kunstwerken Limburg (vervolg)	16 mei 2018
Informatieveiligheid Limburg	10 juli 2018
Informatieveiligheid Noord-Brabant	31 augustus 2018
Energietransitie Noord-Brabant	14 december 2018
Energietransitie Limburg	14 december 2018
Vervolgonderzoek Interbestuurlijk toezicht Limburg	18 december 2018
Kaders tellen Noord-Brabant	Verkenning december 2018 gestart
Kaders tellen Limburg	Verkenning december 2018 gestart
Financiële bindingen Noord-Brabant	Bevindingendeel eind 2018 afgerond
Financiële bindingen Limburg	Bevindingendeel eind 2018 afgerond
Niet in het werkprogramma geplande onderzoeken	
Quickscan Marsna (verkoop fabriekscomplex) Limburg	Concept onderzoeksbrief december 2018
Jaarlijks terugkerende werkzaamheden	
Startnotities	
Monitoring potentieel nieuwe onderzoeken	
Nazorg afgeronde onderzoeken	
Jaarverslag 2017	26 maart 2018
Werkprogramma 2019	28 november 2018
Bijzonderheden	
Organisatiebreed ontwikkeltraject	Gestart medio 2018
Indiensttreding junior onderzoeker	15 januari 2018
Indiensttreding nieuwe directeur-secretaris	15 maart 2018
Uitdiensttreding medior onderzoeker	1 september 2018
Indiensttreding tijdelijke junior onderzoeker	24 september 2018
Werving en selectie medior onderzoeker	Afgerond november 2018

In de hoofdstukken hierna beschrijven we meer in detail wat we hebben gedaan in 2018, wat we daarmee hebben bereikt en wat dat heeft gekost.

2 Toelichting op werkzaamheden in 2018

In dit hoofdstuk lichten we de uitgevoerde onderzoeken en activiteiten van 2018 verder toe. We maken daarbij onderscheid naar:

- Gepubliceerde onderzoeken
- Werk in uitvoering
- Overige werkzaamheden

2.1 Gepubliceerde onderzoeken

Infrastructurele kunstwerken provincie Noord-Brabant

Infrastructurele of civiele kunstwerken zoals viaducten, bruggen en duikers spelen een belangrijke rol in de infrastructuur. Om problemen op het terrein van bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid te voorkomen, is het van belang dat deze zogenoemde kunstwerken goed beheerd en onderhouden worden. Het beheer en onderhoud van de kunstwerken is een wettelijke taak die bij provincies is belegd. In 2012 deden we onderzoek naar dit onderwerp en concludeerden we dat sturing en uitvoering van het beheer en onderhoud van kunstwerken door de provincie Noord-Brabant vooral plaatsvond op basis van kennis en eigen inzichten van de betrokken medewerkers en hierover niet of nauwelijks verantwoording plaatsvond aan Provinciale Staten.

In vervolg op ons onderzoek uit 2012 publiceerden we op 12 maart 2018 onze onderzoeksbrief *Beheer en onderhoud kunstwerken provincie Noord-Brabant*. Hierin constateren we dat Gedeputeerde Staten met het vaststellen van het *Beheerplan Kunstwerken 2015-2019* in mei 2014, invulling hebben gegeven aan onze aanbeveling uit 2012 om zo spoedig mogelijk een specifieke beleidsregel op te stellen. Ook hebben we vastgesteld dat de provincie het beheer en onderhoud aan kunstwerken conform dit beheerplan uitvoert. Daarnaast constateren we dat aan de kwaliteit van kunstwerken en het daarmee samenhangende beheer en onderhoud, binnen de provincie volop aandacht wordt besteed en op een doordachte wijze invulling wordt gegeven. Ten slotte constateren we dat de verantwoording aan Provinciale Staten op dit gebied is verbeterd en Gedeputeerde Staten daarmee tegemoet zijn gekomen aan een van onze aanbevelingen op dit punt. Omdat, afgaande op de notulen, Provinciale Staten de verstrekte informatie niet blijken te hebben besproken, roepen we hen op alert te blijven en de informatieverstrekking door Gedeputeerde Staten, over het beheer en onderhoud van de infrastructuur, aandachtig te volgen.

De onderzoeksbrief is in de Procedurevergadering van 16 april 2018 door Provinciale Staten voor kennisgeving aangenomen.

Infrastructurele kunstwerken provincie Limburg

Ook in de provincie Limburg hebben we een vervolgonderzoek uitgevoerd naar het beheer en onderhoud van kunstwerken. Op 16 mei 2018 publiceerden we ons rapport waarin we op hoofdlijnen het volgende concluderen. De provincie Limburg heeft in de periode 2012-2015 een inhaalslag gemaakt om achterstallig onderhoud weg te werken, maar ze heeft de afgelopen jaren te weinig stappen ondernomen om de plan- en doelmatigheid van het beheer en onderhoud aan

infrastructurele kunstwerken te borgen. Het ontbreekt namelijk aan duidelijk en actueel meerjarig beleid en beheerplannen zijn onvoldoende onderbouwd. Dit vergroot het risico op ondoelmatigheden. Er is te weinig rekening gehouden met het feit dat op de korte en langere termijn veel kunstwerken tegelijk vervangen zullen moeten worden en dat dit gepaard zal gaan met kosten(golven). We bevelen Gedeputeerde Staten aan om het meerjarig beleid inclusief beheerplannen spoedig op orde te brengen, met aandacht voor de benodigde middelen voor zowel onderhoud als vervanging. De provincie Limburg heeft aangegeven dat het beleid op korte termijn wordt geactualiseerd.

Na publicatie zijn er over het onderzoek vanuit Provinciale Staten enkele schriftelijke vragen gesteld aan Gedeputeerde Staten en de rekenkamer. Deze hebben we beantwoord. Provinciale Staten hebben het rapport vervolgens op 31 augustus 2018 behandeld in de Statencommissie Mobiliteit en Duurzaamheid en vervolgens in de vergadering van Provinciale Staten van 28 september 2018. Provinciale Staten besloten op 28 september onze aanbevelingen op hoofdlijnen over te nemen.

Informatieveiligheid provincie Limburg

De kans dat overheidsorganisaties het slachtoffer worden van bijvoorbeeld cyberaanvallen is reëel aanwezig. De beveiliging van overheidsinformatie dient dan ook zo ingericht te zijn dat de informatie beschermd wordt tegen inbreuken en dat de risico's zo goed mogelijk worden beheerst. Met het oog op het belang van informatieveiligheid hebben we onderzoek verricht naar de informatieveiligheid van de provincie Limburg. Op 10 juli 2018 publiceerden we ons rapport waarin we concluderen dat de provincie in de afgelopen vier jaar vooruitgang heeft geboekt in de wijze waarop de informatiebeveiliging in opzet en praktijk is ingericht. Echter in de *uitvoering* blijft het tempo van de implementatie van beveiligingsmaatregelen achter bij de voornemens. Dat de provincie daardoor kwetsbaar is, is onder andere gebleken uit een penetratietest die we hebben uitgevoerd. Tijdens deze test is zowel digitaal als fysiek ongeautoriseerde toegang verkregen tot (vertrouwelijke) informatie waarover de provincie beschikt. Een aantal zaken had hierbij eerder opgepakt kunnen en moeten worden. De provincie liet namelijk in 2015 zelf een onderzoek uitvoeren waarin soortgelijke bevindingen naar boven kwamen. Ook concluderen we dat Provinciale Staten tot nu toe een beperkte rol hebben gehad bij het informatie(beveiligings)beleid. We bevelen aan om, gezien de risico's en mogelijke gevolgen van beveiligingsinbreuken voor de provincie, de toenemende aandacht voor informatieveiligheid voort te zetten en in lijn daarmee de inspanningen op dit gebied te intensiveren en versnellen. Gedeputeerde Staten hebben aangegeven zich te herkennen in onze conclusies en meer aandacht te zullen geven aan het tempo waarin maatregelen worden doorgevoerd binnen de eigen organisatie en aan de communicatie met Provinciale Staten.

Conform de door het Presidium gewenste behandelprocedure van rekenkamerrapporten hebben de fracties van Provinciale Staten als eerste de gelegenheid gehad om schriftelijke vragen in te dienen bij de rekenkamer en Gedeputeerde Staten. Wij ontvingen op 10 september de ingediende vragen die we hebben beantwoord en aangeboden voor de vergadering van de Statencommissie Financiën, Economische Zaken en Bestuur (FEB) van 2 november 2018. De Statencommissie FEB besprak op die datum het rekenkamerrapport en de mededeling portefeuillehouder inzake informatieveiligheid die Gedeputeerde Staten gelijktijdig met publicatie van ons rapport aan

Provinciale Staten hebben verzonden. In de vergadering van Provinciale Staten op 9 november 2018 hebben Provinciale Staten besloten onze aanbevelingen over te nemen.

Informatieveiligheid provincie Noord-Brabant

We hebben ook een onderzoek uitgevoerd naar de informatieveiligheid van de provincie Noord-Brabant. De resultaten van dit onderzoek publiceerden we op 31 augustus 2018. We stelden vast dat de provincie Noord-Brabant al een aantal jaar proactief bezig is met het beveiligen van haar informatie en haar systemen. We concluderen dat de provincie in de afgelopen vijf jaar duidelijk vooruitgang heeft geboekt. In opzet is de informatieveiligheid voldoende ingericht om ervoor te zorgen dat de informatie binnen de provincie alleen toegankelijk is voor diegenen die hiertoe zijn geautoriseerd. De provincie Noord-Brabant behoort op dit gebied dan ook tot één van de hoogst scorende provincies. In de uitvoering, het beheersen van informatieveiligheidsrisico's, is de provincie de afgelopen jaren echter op enkele punten nog wel kwetsbaar gebleken. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat kaders, richtlijnen, procedures en andere gemaakte afspraken nog niet altijd worden nageleefd en er niet genoeg gestuurd wordt op naleving daarvan. Dat de provincie daardoor kwetsbaar is, is onder andere gebleken uit een penetratietest die we hebben uitgevoerd. Hoewel het aantal aangetroffen kwetsbaarheden daarbij relatief laag was, is er tijdens de test zowel digitaal als fysiek ongeautoriseerde toegang verkregen tot (vertrouwelijke) informatie waarover de provincie beschikt. Gezien de risico's en mogelijke gevolgen van inbreuken op de informatieveiligheid is het van belang dat de provincie haar scherpste niet verliest en haar proactieve handelen voortzet. We bevelen dan ook aan om verder te gaan op de ingeslagen weg, wel waakzaam te zijn voor versplintering van haar beleid en duidelijk te maken wat de status is van documenten. Daarnaast moet er strakker worden gestuurd op de naleving van kaders en andere gemaakte afspraken. Gedeputeerde Staten hebben aangegeven zich te herkennen in ons rapport en onze aanbevelingen mee te nemen in de actualisatie en uitvoering van het beleid.

Op vrijdag 31 augustus 2018 heeft het lid rapporteur van het bestuur van de rekenkamer het rapport officieel aangeboden aan Provinciale Staten. Dit vond plaats in de vergadering van het Thema Bestuur en Financiën. Ter vergadering ontvingen de aanwezigen van de rekenkamer een hand-out met een zeer korte beschrijving van het onderzoek. Vervolgens heeft de onderzoeker het onderzoek gepresenteerd. Daarna heeft de rekenkamer de (technische) vragen beantwoord die door de verschillende aanwezige Statenleden werden gesteld. Op vrijdag 14 september 2018 hebben Provinciale Staten het rapport behandeld. In de week voorafgaand aan deze vergadering zijn er vanuit Provinciale Staten nog enkele vragen gesteld die door de rekenkamer zijn beantwoord. Provinciale Staten besloten in te stemmen met onze conclusies. Verder worden onze aanbevelingen overgenomen, waaraan wordt toegevoegd dat op de kortst mogelijke termijn een samenhangende informatie(beveiligings)visie en bijbehorend beleidsplan ter vaststelling aan Provinciale Staten moet worden aangeboden, waarbij de insteek is de informatieveiligheid daadwerkelijk naar een hoger niveau te tillen.

Energie in transitie

Het Nederlandse energiesysteem moet ingrijpend worden veranderd. Fossiele brandstoffen maken plaats voor hernieuwbare energie, zoals wind en zon. Over deze energietransitie zijn Europese en landelijke afspraken gemaakt. Alle provincies zetten zich, samen met partners zoals

woningbouwcorporaties, bedrijven, gemeenten en inwonerscollectieven in om te voldoen aan die afspraken. In samenwerking met de vier andere provinciale rekenkamers hebben wij in 2018 onderzoek uitgevoerd naar dit onderwerp. In het onderzoek is in kaart gebracht hoe ver de twaalf provincies zijn met de energietransitie. Per provincie is een rapport van bevindingen opgesteld, dat een beeld geeft van de rolinvulling, gehanteerde instrumenten, geformuleerde ambities en tussentijdse realisatie van doelstellingen. Wij hebben de rapporten van bevindingen opgesteld voor Limburg en Noord-Brabant en met deze provincies individueel afgestemd via ambtelijk hoor en wederhoor.

Op basis van de bevindingen voor de twaalf provincies, hebben de provinciale rekenkamers een gezamenlijk bestuurlijk rapport opgesteld 'Energie in transitie'. Dit rapport is opgesteld onder leiding van een bestuurlijke begeleidingscommissie onder leiding van een bestuurslid van de Zuidelijke Rekenkamer. In dit bestuurlijk rapport concluderen de rekenkamers dat alle provincies een programma hebben dat zich richt op de energietransitie, maar dat daarbij veel verschillende termen worden gebruikt voor doelstellingen en instrumenten. De rekenkamers bevelen aan om zoveel mogelijk dezelfde begrippen te hanteren bij de formulering van ambities en het vaststellen van doelen, zodat de vergelijkbaarheid in inzet en realisatie wordt vergroot. Omdat het vaak gaat om doelstellingen die verder in de toekomst liggen, is het belangrijk om tussendoelen te formuleren, zodat de opgave concreet en behapbaar wordt en tussentijds kan worden bijgestuurd. De provincies kunnen veel van elkaar leren over de verschillende instrumenten die ze inzetten voor energietransitie. De samenwerking die voor de energietransitie nodig is, vraagt tenslotte om afstemming van de plannen van provincies en maatschappelijke partners. Omdat de ontwikkelingen op het gebied van energietransitie snel gaan, is een programma nodig dat daarvoor ruimte biedt.

Wij hebben ter aanvulling op het gezamenlijke bestuurlijke rapport, aanbiedingsbrieven voor de provincie Limburg en Noord-Brabant opgesteld, met daarin enkele provinciespecifieke accenten. Daarbij gaan we in op de ambities en doelstellingen per provincie en de relatie met de landelijke doelen. Zo concluderen we dat de provincie Noord-Brabant met een doelstelling van 14% duurzame energieopwekking in 2020, 6% energiebesparing in 2020 en het stimuleren van energie-innovatie, ambitieus is maar wel aansluit bij de landelijke doelstellingen. Met de doelstelling van een besparing in energieverbruik van gemiddeld tenminste 1,5% per jaar en een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar minimaal 14% procent in 2020 en 16% in 2023, sluit ook de provincie Limburg aan bij de landelijke doelen. Wij concluderen echter dat de provincie Limburg geen stip op de horizon heeft gezet voor de nog langere termijn richting 2030 of verder, in tegenstelling tot de andere provincies. Ook bleek uit het onderzoek dat er twijfels bestaan of Limburg haar (rijks)doelstelling betreffende wind op land tijdig zal realiseren.

In de brief voor Noord-Brabant wordt verder de verbinding gelegd met de Energieagenda 2010-2020, het Uitvoeringsprogramma en de strategie die is gestructureerd langs thema's waarin Noord-Brabant zich wil onderscheiden en vernieuwen. Voor Limburg is de verbinding gelegd met de doorvertaling van de strategie in het Provinciaal Omgevingsplan, het Coalitieakkoord en het Aanvalsplan Asbest en Energie. We constateren dat beide provincies zich goed bewust zijn van het belang van samenwerking met andere betrokken partijen.

Ten slotte gaan we in de aanbiedingsbrieven in op het belang van het tussentijds evalueren van beleid. Als één van de weinige provincies heeft Brabant haar beleid meerdere malen laten evalueren, waarna het beleid tussentijds meermaals is aangescherpt. Dit is in Limburg op het gebied van energietransitie

niet gebeurd.

Het gezamenlijk bestuurlijk rapport van de provinciale rekenkamers is op 13 december 2018 aangeboden aan de heer Th.J.F.M. Bovens, voorzitter van het Interprovinciaal Overleg en commissaris van de Koning in Limburg. Op 14 december hebben we het bestuurlijk rapport met de eigen aanbiedingsbrieven aangeboden aan de provincies Limburg en Noord-Brabant. Provinciale Staten van Limburg hebben de behandeling van het rapport en de aanbiedingsbrief (vooralsnog) geagendeerd voor de Interim Statencommissie van 12 april 2019 en de vergadering van Provinciale Staten van 10 mei 2019.

Vervolgonderzoek Interbestuurlijk toezicht door de provincie Limburg

In het kader van interbestuurlijk toezicht houden Gedeputeerde Staten toezicht op de uitvoering van wettelijke taken door de Limburgse gemeenten, het Waterschap Limburg en gemeenschappelijke regelingen. Geringe invulling van dit interbestuurlijk toezicht brengt zowel doelmatigheid- als doeltreffendheidsrisico's met zich mee. Adequaat toezicht kan immers bijdragen aan het voorkomen en/of niet laten escaleren van incidenten. Bijvoorbeeld het voorkomen van (gevolgen van) verboden opslag of uitstoot/lekken van gevaarlijke stoffen. Begin 2017 bleek uit een onderzoek van ons dat het interbestuurlijk toezicht van de provincie Limburg te lang op een te laag pitje had gestaan. Met het oog op het belang van adequaat toezicht hebben we in vervolg daarop onderzocht hoe de provincie haar interbestuurlijk toezicht anno 2018 heeft ingevuld.

Op 18 december 2018 publiceerden we de resultaten van dit vervolgonderzoek. Daaruit blijkt dat er naar aanleiding van ons rapport uit 2017 door de provincie in 2017 en 2018 flinke stappen zijn gezet om het toezicht te verbeteren. De provincie heeft daarmee ook de opdracht van Provinciale Staten uit 2017 om de aanbevelingen van de rekenkamer op te volgen serieus en voortvarend opgepakt. Wel is het beoogde resultaat van Gedeputeerde Staten om het interbestuurlijk toezicht eind 2018 op orde te hebben te ambitieus gebleken. Zo zal bijvoorbeeld het toezicht op de gemeenschappelijke regelingen in 2019 worden opgepakt. Ook concluderen we dat Provinciale Staten in 2017 en 2018 nadrukkelijker dan voorheen zijn betrokken bij de opzet van interbestuurlijk toezicht. Ook zijn ze op verschillende momenten uitgebreid en adequaat geïnformeerd over de ontwikkelingen in het toezicht. De informatie die Provinciale Staten daarbij ontvingen was informatief en van goede kwaliteit. Dat geldt echter niet altijd voor de informatie in de begroting en jaarstukken, zo stelden we vast. We bevelen aan om de ingezette lijn van verbetering voort te zetten en vast te houden, zodat de ambitie(s) ook daadwerkelijk worden gerealiseerd in 2019 en de provincie ook daarna oog blijft houden voor mogelijke verbeteringen in het toezicht. Ook bevelen we aan om scherper te zijn op de kwaliteit van de informatie in de begrotingen en jaarstukken. Uit de reactie van Gedeputeerde Staten op het onderzoek blijkt dat ze zich grotendeels herkennen in de conclusies, ze onze aanbevelingen onderschrijven en het voornemen hebben deze op te volgen.

Provinciale Staten hebben de behandeling van dit rapport (vooralsnog) geagendeerd voor de Interim Statencommissie van 12 april 2019 en de vergadering van Provinciale Staten van 10 mei 2019.

2.2 Werk in uitvoering

Kaders tellen provincie Noord-Brabant en Limburg

In december 2018 zijn we voor zowel de provincie Noord-Brabant als de provincie Limburg een verkenning gestart waarbij we het zoeklicht zetten op twee zaken:

1. Kaderstellende momenten
2. Gevolgen voor Provinciale Staten van veranderende rollen

1. Kaderstellende momenten

Het budgetrecht is één van de krachtigste instrumenten van Provinciale Staten. De jaarlijkse behandeling van de conceptbegroting zou het moment bij uitstek kunnen zijn om dat budgetrecht uit te oefenen, dan wordt formeel besloten wat de provincie wil bereiken, wat daarvoor zal worden gedaan en wat dat mag kosten. De praktijk lijkt echter dat veel beleidsbeslissingen al eerder worden genomen en kaders al vast staan. Wat is de relatieve waarde van de begroting als kaderstellend document ten opzichte van bijvoorbeeld het bestuursakkoord, de kaderstellende nota's of uitvoeringsprogramma's? Wat wordt nu daadwerkelijk in welk kaderstellend document vastgesteld? Goed overzicht van het geheel aan kaders uit de verschillende kaderstellende documenten is essentieel voor het uitvoeren van de rollen van Provinciale Staten, maar ook voor de uitvoering van het beleid door Gedeputeerde Staten.

2. De gevolgen voor Provinciale Staten van veranderende provinciale rollen

Mede door de toenemende complexiteit van maatschappelijke opgaven, werken overheden steeds vaker in netwerken samen met andere publieke en private partners. De provincie is daardoor in de loop van de tijd nieuwe, andere en/of minder traditionele rollen gaan invullen. Dit heeft gevolgen voor de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten. In welke mate zijn de kaderstellende documenten duidelijk over (de relatie tussen) de beoogde provinciale rollen in de uitvoering en sturing enerzijds en de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten anderzijds?

Om deze onderwerpen te verkennen richten we ons op een specifieke casus per provincie. Doel van de verkenningen is het bieden van aandachtspunten en handvatten aan enerzijds Provinciale Staten voor het waarborgen van hun kaderstellende rol bij de behandeling en vaststelling van documenten, en anderzijds aan Gedeputeerde Staten bij het opstellen van deze documenten. We streven ernaar om de bevindingen van de verkenningen na de verkiezingen van Provinciale Staten van maart 2019 te publiceren.

Financiële bindingen Noord-Brabant en Limburg

De rol van provincies in de samenleving wordt steeds meer een regisserende in plaats van een uitvoerende. Provincies richten hun beleid in toenemende mate op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven en/of het laten uitvoeren van publieke taken door markt gestuurde bedrijven. Provincies kunnen hierbij diverse (financiële) instrumenten inzetten,

waaronder het verstrekken van garanties en leningen en het aangaan van deelnemingen.

Een garantie is een financiële verplichting van de provincie aan een derde, die tot uitbetaling komt als zich een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico of onzekere gebeurtenis) voordoet. Bij een lening wordt onder bepaalde voorwaarden (zoals rente, looptijd, terugbetalingsvoorwaarden) geld verstrekt, dat moet worden terugbetaald. Met een deelneming wordt het belang van de provincie in het aandelenkapitaal van een kapitaalvennootschap (BV of NV) aangeduid. De provincie participeert met een deelneming in het risicodragend vermogen van zo'n kapitaalvennootschap.

Met garanties, leningen en deelnemingen is in zowel de provincie Limburg als de provincie Noord-Brabant een aanzienlijk financieel belang gemoeid. Daarnaast brengen deze financiële bindingen specifieke beheersmatige risico's met zich mee, onder meer samenhangend met het lange termijnkarakter van de instrumenten en het feit dat de uitstaande risico's niet altijd in de begroting zichtbaar zijn.

Door middel van het onderzoek dat we hebben uitgevoerd, brengen we de relevante wettelijke kaders in beeld, het provinciale beleid, de belangrijkste feiten en ontwikkelingen en de momenten waarop Provinciale Staten informatie over het onderwerp ontvangen en daarop kunnen sturen. In 2018 zijn de rapporten van bevindingen afgerond, die in december 2018 als achtergronddocument zijn aangeboden aan de provincies voor ambtelijk hoor en wederhoor. Naast de verwerking van de ambtelijke reacties, werken we in 2019 aan een handreiking, die het Statenleden makkelijk moet maken de belangrijkste bevindingen snel tot zich te nemen en gerichte vragen te stellen bij de behandeling van het onderwerp in reguliere planning & controldocumenten en bij specifieke besluiten. De verwachte publicatiedatum van de handreiking voor zowel Noord-Brabant als Limburg is maart 2019.

Quickscan Marsna provincie Limburg

Een onderzoek dat niet was opgenomen in het werkprogramma van 2018, maar wel in uitvoering is genomen, betreft de quickscan Marsna. Deze quickscan heeft betrekking op de verkoop van een fabriekscomplex door de provincie Limburg aan Marsna Paper B.V. In 2008 heeft het toenmalig college van Gedeputeerde Staten besloten tot aankoop van het fabriekscomplex, bestaande uit een fabriek, een bedrijfshal en twee kantoorvilla's. Dit na het faillissement van de toenmalige eigenaar. Het fabriekscomplex is na aankoop door de provincie verhuurd aan Meerssen Papier. Ongeveer zeven jaar later, in maart 2015, is het faillissement van Meerssen Papier uitgesproken. Een nieuwe speler, Marsna Paper, heeft vervolgens de machines gekocht en is op 16 april 2015 een huurcontract voor 10 jaar aangegaan met de provincie om het complex te mogen huren. In 2016 bleek uit een reguliere controle van de Regionale Uitvoeringsdienst Zuid-Limburg dat sprake was van achterstallig onderhoud en bleek het noodzakelijk maatregelen te nemen in het kader van de brandveiligheid. Daarover is door de provincie contact gelegd met de huurder, Marsna Paper. Dit heeft uiteindelijk geleid tot het voornemen tot verkoop van het complex aan Building Marsna B.V., dat Gedeputeerde Staten op 17 april 2018 hebben uitgesproken. Daarna is de verkoop aan Provinciale Staten voorgelegd, uiteindelijk leidend tot een besluit van Gedeputeerde Staten op 11 september 2018 tot verkoop.

Gedurende het besluitvormingsproces hebben we van de Commissie van (voorbereiding van)

Onderzoek (CvO) het verzoek gekregen om een quickscan uit te voeren naar het verkoopproces. Op basis van onze gebruikelijke afwegingscriteria, hebben we besloten de quickscan uit te voeren. Daarbij heeft een nadere afbakening plaatsgevonden: in de quickscan wordt de nadruk gelegd op de zorgvuldigheid van het proces en de kwaliteit van informatie aan Provinciale Staten. Gelet op het karakter van de quickscan wordt in de onderzoeksbrief de nadruk gelegd op feitelijke bevindingen en zijn we terughoudend in het formuleren van conclusies. De rekenkamer heeft zich daarbij gericht op de periode van het uitspreken van het voornemen in de vergadering van Gedeputeerde Staten van 17 april tot en met behandeling van het onderwerp in de Statencommissie FEB van 14 september 2018. De onderzoeksbrief met bevindingen en de daaruit volgende vraag- en aandachtspunten is op 21 januari 2019 gepubliceerd.

2.3 Andere werkzaamheden

Naast de hiervoor aan bod gekomen onderzoeken hebben we in 2018 een breed scala aan andere organisatorische en inhoudelijke werkzaamheden verricht.

Organisatieontwikkeling

Begin 2018 hebben we onze nieuwe website en huisstijl verder geïmplementeerd. Onder leiding van de nieuwe directeur-secretaris is verder de actualisatie en vernieuwing van werkprocessen in gang gezet. Voorbeelden zijn het actualiseren van het protocol voor de inhuur van externen en de wijze van gegevensverwerking. Op dit laatste onderdeel zijn met behulp van een externe deskundige werkzaamheden uitgevoerd om het gegevensbeheer van de rekenkamer in overeenstemming te laten zijn met de vereisten van de Algemene verordening gegevensbescherming (Avg). Dit heeft geleid tot een privacyverklaring die op de website van de rekenkamer is gepubliceerd en een register van verwerkingsactiviteiten. Tevens is een Functionaris voor de Gegevensbescherming (FG) aangesteld, in de persoon van de eerdergenoemde externe deskundige. Dit voor enkele dagen per jaar en geflankeerd door uitwisseling van kennis en maatregelen met de overige, met name provinciale rekenkamers.

Naast deze meer technische werkzaamheden is in 2018 ook een start gemaakt met het verder bespreken van de koers van de rekenkamer, de rollen van bestuur, directeur en medewerkers en de interne en externe samenwerkingsrelaties. Dit heeft de vorm gekregen van een organisatie ontwikkeltraject, dat in lijn met onze Agenda 2017-2022 wordt vormgegeven en in 2019 wordt voortgezet.

Op personeelsvlak zijn medio januari 2018 een junior onderzoeker en medio maart 2018 een nieuwe directeur-secretaris in dienst getreden, is eind van de zomer de medior onderzoeker uit dienst getreden, hebben we in het najaar een tijdelijke junior medewerker aangetrokken en is in november 2018 een selectieprocedure doorlopen voor een nieuwe medior onderzoeker, die succesvol is afgerond.

Kennisuitwisseling en opbouwen expertise

Medewerkers van de rekenkamer hebben ook in 2018 weer input geleverd voor de pilot 'Werken met de methode Duisenberg/Van Meenen' die Statenleden van de provincie Noord-Brabant van

maart 2018 tot en met mei 2018 hebben uitgevoerd.

De Zuidelijke Rekenkamer is lid van de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRK). Hierin vormen de vijf provinciale rekenkamers samen de Kring van provinciale rekenkamers. Jaarlijks wordt er een dag voor alle medewerkers van de provinciale rekenkamers georganiseerd. In 2018 hebben wij deze dag georganiseerd en hebben de medewerkers van de Zuidelijke Rekenkamer hieraan deelgenomen. Medewerkers hebben ook deelgenomen aan bijeenkomsten van de Landelijke Kenniskring NVRK. De directeur-secretaris heeft deelgenomen aan drie reguliere overleggen met de directeurs van de andere provinciale rekenkamers en twee NVRK-bijeenkomsten. In het kader van een van deze bijeenkomsten heeft hij een rol vervuld als beoordelaar van rapporten voor de Goudvink trofee van de NVRK. Een medewerker heeft een start gemaakt met het volgen van een oriëntatiecursus van de NVRK.

Daarnaast namen medewerkers van de Zuidelijke Rekenkamer deel aan een bijeenkomst van Brabantse rekenkamers in Breda, een kennissessie op kantoor over de Omgevingswet en het lustrumcongres van de Rekenkamer Rotterdam. Een medewerker heeft deelgenomen aan de rekenkamer cursus van de Erasmus Universiteit Rotterdam en is gestart met een opleiding gericht op vormgeving. Een andere medewerker heeft deelgenomen aan bijeenkomsten van het introductieprogramma van de provincie Noord-Brabant.

De directeur-secretaris heeft als gastspreker deelgenomen aan een heisessie van de Noordelijke Rekenkamer en een presentatie gegeven aan de Programmaraad over Data Science en rekenkameronderzoek.

Media

Over al onze activiteiten rapporteren wij in het openbaar aan Provinciale Staten.

Op onze website zijn alle documenten terug te vinden.

De publicatie van een rapport laten we doorgaans vergezeld gaan van een persbericht.

De Zuidelijke Rekenkamer is actief op Twitter via [@ZuidRekenkamer](#) en heeft een bedrijfsprofiel op LinkedIn. Deze kanalen gebruiken we ook voor het verspreiden van onze rapporten.

3 Wat hebben we bereikt in 2018?

In dit hoofdstuk gaan we kort in op enkele voorbeelden van doorwerking (voor zover bekend en zonder volledig te willen zijn) die onze werkzaamheden in 2018 hadden.

Met alle onderzoeken die we in 2018 publiceerden, hadden we directe doorwerking. Zo hebben Gedeputeerde Staten van beide provincies gereageerd op onze conclusies en aanbevelingen en hebben Provinciale Staten in Statenvoorstellen onze aanbevelingen overgenomen.

Andere voorbeelden van doorwerking zijn:

- Op de website www.1Limburg.nl, in Binnenlands Bestuur en in Dagblad De Limburger werd aandacht besteed aan ons rapport Informatieveiligheid provincie Limburg.
- Binnenlands Bestuur besteedde ook aandacht aan ons rapport Informatieveiligheid Noord-Brabant.
- Bij de behandeling van ons rapport Informatieveiligheid Limburg in de Statencommissie FEB van 2 november 2018 gaf de portefeuillehouder, in reactie op vragen van commissieleden, aan dat mede naar aanleiding van het rekenkamerrapport de benodigde capaciteit is herijkt en dat geleid heeft tot het beschikbaar stellen van extra capaciteit, deelname aan acties (bewustwordingsprogramma) op het gebied van informatieveiligheid verplicht is gesteld en het veiligheidsbeleid in concept gereed is en in december 2018 in Gedeputeerde Staten zal worden besproken en dan ook een penetratietest plaats zal vinden.
- Het onderzoek naar de energietransitie heeft in zowel de landelijke als regionale media-aandacht gekregen bij de publicatie ervaring op 14 december 2018. Landelijk is er een artikel verschenen in Binnenlands bestuur en heeft het IPO op de eigen website aandacht besteed aan de aanbieding van het rapport. In de Limburger en het Dagblad van het Noorden zijn ook artikelen gewijd aan het onderzoek.
- Ook na de publicatie heeft het onderzoek nog de nodige aandacht gekregen, met een tweede artikel in Binnenlands Bestuur op 20 december en artikelen op de websites van Omgevingsweb en Energieia eind december.

Ook onderzoeken die vóór 2018 zijn gepubliceerd, hadden in 2018 (nog) doorwerking. Voorbeelden hiervan zijn:

- In 2017 publiceerden wij ons onderzoek naar het interbestuurlijk toezicht door de provincie Limburg. Zoals in de programmabegroting 2019 wordt gesteld, werkt de provincie Limburg sinds 2017 aan het optimaliseren van het interbestuurlijk toezicht, waarvoor het rekenkamerrapport het startschot was. Daaruit bleek, zo wordt in de programmabegroting 2018 gesteld, dat de provincie in 2012 een aantal stappen heeft gezet om invulling te geven aan haar verantwoordelijkheid op dit gebied, maar zowel de uitwerking als de uitvoering daarna te wensen heeft overgelaten. Uit het onderzoek naar het interbestuurlijk toezicht dat wij in 2018 in vervolg op het onderzoek uit 2017 hebben uitgevoerd, blijkt (zie ook paragraaf 2.1) dat er naar aanleiding van ons rapport uit 2017 door de provincie in 2017 en 2018 flinke stappen zijn gezet om het toezicht te verbeteren. De provincie heeft daarmee, zo concluderen we, ook de opdracht van Provinciale Staten uit 2017 om de aanbevelingen van de rekenkamer

op te volgen serieus en voortvarend opgepakt. Zie verder paragraaf 2.1.

- In 2016 publiceerden wij ons rapport Beheersstatuut Ontwikkelbedrijf provincie Noord-Brabant. In 2017 bleek al dat de informatievoorziening over het Ontwikkelbedrijf aan Provinciale Staten in lijn met onze aanbevelingen uit 2016 was verbeterd. In 2018 werd de verbeterde informatievoorziening vastgelegd in het nieuwe beheersstatuut. In februari 2018 stelden Provinciale Staten namelijk het Beheersstatuut Ontwikkelbedrijf provincie Noord-Brabant, versie 2.0 vast. Dit nieuwe beheersstatuut is mede naar aanleiding van het rekenkameronderzoek opgesteld, waarin werd gepleit voor uitgebreidere en meer heldere rapportages over de projecten van het ontwikkelbedrijf richting Provinciale Staten. Gesteld wordt dat de aanbevelingen van de rekenkamer in het nieuwe statuut zijn opgenomen en in aanvulling daarop ook is opgenomen dat Gedeputeerde Staten ook over de lopende verkenningen zullen rapporteren, en niet enkel over de projecten waarover al provinciale investeringsbeslissingen genomen zijn.
- In 2014 publiceerden wij onze onderzoeksbrief Duurzaam inkopen en aanbesteden provincie Limburg. In 2018 heeft de CvO een onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen met het aanbestedingsbeleid van de provincie. De CvO is daarin ook nagegaan in hoeverre Gedeputeerde Staten opvolging hebben gegeven aan het verzoek dat Provinciale Staten bij Gedeputeerde Staten hebben neergelegd naar aanleiding van het rekenkameronderzoek uit 2014. Geconcludeerd wordt dat Provinciale Staten in 2015 zijn geïnformeerd over de zaken, waaronder de resultaten van het duurzaam inkoopbeleid in de Statenperioden 2007-2011 en 2011-2015, zoals opgenomen in de opdracht die Provinciale Staten naar aanleiding van het rekenkameronderzoek aan Gedeputeerde Staten hadden gegeven. Echter sinds de informatie uit 2015 zijn Provinciale Staten niet meer op de hoogte gehouden over de resultaten en de realisatie van de doelstellingen met betrekking tot duurzaam inkopen. De CvO beveelt aan om een monitoringsvoorziening op te zetten om toe te kunnen zien op resultaten in relatie tot duurzaamheidsdoelstellingen. Daar Gedeputeerde Staten in hun bestuurlijke reactie op het rapport niet ingaan op deze aanbeveling, roept de CvO in het nawoord zowel Provinciale Staten als Gedeputeerde Staten op tot aandacht voor het opzetten van een monitoringsvoorziening voor duurzaamheid.

4 Kosten van de rekenkamer in 2018

Voor de uitvoering van ons werkprogramma 2018 beschikten we over een budget van € 690.000. Beide provincies nemen ieder voor de helft deel in de bekostiging van de rekenkamer. Ten opzichte van onze begroting hebben we in 2018 € 52.416 over (iets meer dan 7%). Dit is het met name het gevolg van de vacatures die er eind 2017 en in 2018 zijn geweest en niet direct zijn ingevuld en de effecten daarvan op andere begrotingsposten. Van het genoemde bedrag kan conform de bepalingen van de gemeenschappelijke regeling € 33.120 worden toegevoegd aan de algemene reserve van de rekenkamer. Het restant ad. € 4.360 wordt terugbetaald aan de provincies (€ 2.180 aan provincie Noord-Brabant en € 2.180 aan provincie Limburg). Onze volledige jaarrekening is opgenomen in deel 2 van dit jaarverslag.

5 Onze organisatie in 2018

Bestuur

De Zuidelijke Rekenkamer heeft een collegiaal bestuur. De leden van het bestuur worden voor de duur van zes jaar benoemd door Provinciale Staten van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

Het bestuur bestond in 2018 uit:

- de heer M.J.M. (Marc) Vermeulen (voorzitter)
- mevrouw P.J.L. (Nellie) Verbugt (plaatsvervangend voorzitter)
- de heer H.H. (Herman) Sietsma (lid)

In verband met andere werkzaamheden heeft de heer Sietsma van september tot en met december 2018 zijn functie als bestuurslid tijdelijk stilgelegd. In de periode van oktober tot en met januari 2019 is de heer P.W.M. (Piet) de Kroon adviseur van het bestuur geweest.

Op onze site is een actuele lijst van bezoldigde en onbezoldigde (neven)functies van de leden van het bestuur te vinden.

In 2018 hebben 13 bestuursvergaderingen plaatsgevonden.

Bureau

Voor de uitvoering van haar werkzaamheden beschikt de rekenkamer over een eigen bureau. Het bureau kende in 2018 de volgende samenstelling (in alfabetische volgorde):

- de heer J. (Joris) Brandts (junior onderzoeker, in dienst per 15 januari 2018)
- mevrouw I.C. (Isabelle) Fest (junior onderzoeker, in tijdelijke dienst per 24 september 2018)
- mevrouw P.J.S. (Petra) van Gelder (officemanager)
- de heer N.A.C. (Ard) Schilder (directeur, tevens secretaris van het bestuur; in dienst per 15 maart 2018)
- mevrouw A.G.M. (Astrid) Matheeuwsen (senior onderzoeker)
- mevrouw A. (Alina) Mengde – van der Wal (senior onderzoeker)
- de heer B. (Bram) van Oudheusden (medior onderzoeker, uit dienst per 1 september 2018)

In oktober 2018 is een vacature opengesteld voor een medior onderzoeker. Deze procedure is in november 2018 succesvol afgerond. De nieuwe medior onderzoeker start per 1 februari 2019.

Programmaraad

De Zuidelijke Rekenkamer is met Provinciale Staten verbonden door de Programmaraad. Deze bestaat per provincie uit vier leden van Provinciale Staten, van wie één plaatsvervangend lid (zie onder).

Samenstelling Programmaraad Zuidelijke Rekenkamer per 31 december 2018

Noord-Brabant

Mw. F.M. (Femke) Dingemans (D66) - voorzitter
Dhr. T.P.D. (Tim) Kouthoofd (VVD)
Mw. S.C. (Sophie) Tinnemans (CDA)
Mw. P. (Patricia) van der Kammen (PVV) – plv.lid

Limburg

Dhr. R.W.P.E. (Robert) Housmans (PVV) - plv. voorzitter
Dhr. M.P.P. (Max) Ruiters (CDA)
Dhr. M. (Marc) van Caldenberg (SP)
Dhr. J. (Hans) van Wageningen (D66) - plv.lid

De Programmaraad heeft als taak het aan de rekenkamer doen van aanbevelingen bij het door de rekenkamer voorgenomen werkprogramma. De Programmaraad fungeert op verzoek voor de leden van de rekenkamer als klankbord. Daarnaast geeft de Programmaraad advies aan Provinciale Staten over de vaststelling van de begroting voor het komende begrotingsjaar en de inhoudelijke en bedrijfsmatige verantwoording over het afgelopen begrotingsjaar van de rekenkamer.

Provinciale Staten Limburg en Noord-Brabant kunnen via de Programmaraad een onderwerp voor onderzoek door de rekenkamer voordragen. De rekenkamer bepaalt zelf, gehoord de Programmaraad, welke onderwerpen zij onderzoekt en hoe ze dat doet.

De Programmaraad kwam in 2018 drie keer bijeen, op 28 februari, 6 juni en 16 oktober.

Besproken werden onder andere het jaarverslag 2017, de voortgang van de onderzoeken en daarmee het werkprogramma 2018, de begroting 2019, het werkprogramma 2019 en de Aanpassing Gemeenschappelijke Regeling Zuidelijke Rekenkamer 2016.

Deel 2: Jaarrekening 2018, inclusief controleverklaring

Rapport inzake de
Jaarrekening 2018 van

De Zuidelijke Rekenkamer
Ten Hagestraat 9
5611 EG Eindhoven

Inhoudsopgave

	Pagina
1. ACCOUNTANTSRAPPORT	
1.1 Opdracht	2
2. JAARREKENING	
2.1 Balans per 31 december 2018	4
2.2 Winst-en-verliesrekening over 2018	6
2.3 Grondslagen van waardering en resultaatbepaling	7
2.4 Toelichting op de balans	9
2.5 Toelichting op de winst-en-verliesrekening	11
3. OVERIGE GEGEVENS	
3.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	15

BIJLAGEN

Aan het bestuur van
De Zuidelijke Rekenkamer
Ter attentie van de heer prof. dr. M.J.M. Vermeulen
Ten Hagestraat 9
5611 EG Eindhoven

Geacht bestuur,

1.1 Opdracht

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2018 van De Zuidelijke Rekenkamer te Eindhoven gecontroleerd. De jaarrekening is opgemaakt onder verantwoordelijkheid van het bestuur van De Zuidelijke Rekenkamer. Het is onze verantwoordelijkheid een controleverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken. De jaarrekening treft u aan in dit rapport.

De controleverklaring is opgenomen onder de overige gegevens.

Wij vertrouwen erop hiermee aan uw opdracht te hebben voldaan.

2. JAARREKENING

2.1 Balans per 31 december 2018*(na resultaatverdeling)***ACTIVA**

		2018	2017
		€	€
<u>Vlottende activa</u>			
Vorderingen			
Overige vorderingen en overlopende activa	1	51.842	34.588
Liquide middelen			
ABN AMRO		<u>271.398</u>	<u>213.598</u>
Som der vlottende activa		<u>323.240</u>	<u>248.186</u>
Totaal activazijde		<u><u>323.240</u></u>	<u><u>248.186</u></u>

PASSIVA

		2018		2017	
		€	€	€	€
<u>Eigen vermogen</u>	2		103.500		70.380
<u>Voorzieningen</u>					
Overige voorzieningen	3		56.739		0
<u>Kortlopende schulden</u>					
Overige schulden en overlopende passiva	4		163.001		177.806
Totaal passivazijde			<u>323.240</u>		<u>248.186</u>

2.2 Winst-en-verliesrekening over 2018

		2018		2017	
		€	€	€	€
Bijdrage provincies	5		690.000		690.000
Bureau	6	485.415		463.656	
Bestuur	7	43.309		43.653	
Overige kosten	8	<u>123.796</u>		<u>142.311</u>	
Som der bedrijfslasten			<u>652.520</u>		<u>649.620</u>
Netto resultaat na belastingen			<u><u>37.480</u></u>		<u><u>40.380</u></u>

2.3 Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Vestigingsadres en inschrijfnummer handelsregister

Zuidelijke Rekenkamer is feitelijk en statutair gevestigd op Ten Hagestraat 9, 5611 EG te Eindhoven en is ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 58959785.

Algemene toelichting

De belangrijkste activiteiten van de rechtspersoon

De activiteiten van Zuidelijke Rekenkamer bestaan voornamelijk uit: onderzoeken van de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

Algemene grondslagen voor verslaggeving

De standaarden op basis waarvan de jaarrekening is opgesteld

De jaarrekening is opgesteld volgens de van toepassing zijnde wet- en regelgeving, besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de winst-en-verliesrekening zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Grondslagen

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen worden opgenomen tegen nominale waarde van de voor de afwikkeling van de voorziening naar verwachting noodzakelijke uitgaven.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Overige bedrijfskosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

2.4 Toelichting op de balans

Vlottende activa

Vorderingen

Overige vorderingen en overlopende activa

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Nog te ontvangen van de Provincie Noord-Brabant	18.032	17.294
Nog te ontvangen van de Provincie Limburg	18.032	17.294
Vooruitbetaalde kosten	<u>15.778</u>	<u>0</u>
	<u><u>51.842</u></u>	<u><u>34.588</u></u>

2 Eigen vermogen

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Overige reserve	<u>103.500</u>	<u>70.380</u>

Overige reserve

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Stand per 1 januari	70.380	30.000
Uit resultaatverdeling	<u>33.120</u>	<u>40.380</u>
Stand per 31 december	<u><u>103.500</u></u>	<u><u>70.380</u></u>

Op basis van de artikel 8 lid 7 en 8 van de Gemeenschappelijke Regeling Zuidelijke Rekenkamer Noord-Brabant en Limburg, mag de Zuidelijke Rekenkamer ten behoeve van de uitvoering van haar taak een reserve aanhouden ter grootte van maximaal 15% (2017: 15%) van de jaarlijkse bijdrage. De reserve wordt gevormd of aangevuld uit overschotten van de bijdrage in voorgaande jaren tot het maximale percentage van de jaarlijkse bijdrage.

Een overschot boven het genoemde maximum wordt terugbetaald aan de provincies.

Vorzieningen

3 Overige voorzieningen

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Overige voorzieningen	<u>56.739</u>	<u>0</u>

Overige voorzieningen

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Stand per 1 januari	0	0
Toevoeging	<u>56.739</u>	<u>0</u>
Stand per 31 december	<u><u>56.739</u></u>	<u><u>0</u></u>

De voorziening heeft betrekking op kosten in verband met een te treffen minnelijke regeling met een medewerker.

Kortlopende schulden**4 Overige schulden en overlopende passiva**

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Overige nog te betalen kosten	22.309	52.526
Nog te betalen kosten aan de Provincie Noord-Brabant	136.332	125.280
Terug te betalen beschikbaar gestelde middelen Provincie Limburg	2.180	0
Terug te betalen beschikbaar gestelde middelen Provincie Noord-Brabant	<u>2.180</u>	<u>0</u>
	<u><u>163.001</u></u>	<u><u>177.806</u></u>

Niet in de balans opgenomen rechten, verplichtingen en regelingen**De aard van niet uit de balans blijvende verplichtingen**

De zuidelijke rekenkamer is een huurovereenkomst aangegaan inzake een gedeelte van een kantoorvilla gelegen aan de Ten Hagestraat 9 te Eindhoven. De huurprijs inclusief parkeerplaatsen bedraagt €24.003 op jaarbasis. De huurprijs wordt jaarlijks per 1 juni geïndexeerd. De huurovereenkomst is aangegaan voor een periode van 5 jaar en loopt tot en met 31 mei 2020. Na het verstrijken van deze periode wordt de overeenkomst behoudens beëindiging door opzegging voortgezet voor een aansluitende periode van 5 jaar.

Voorstel resultaatverwerking

Aan het bestuur van de Zuidelijke Rekenkamer zal worden voorgesteld om het resultaat over 2018 ad € 37.480 gedeeltelijk (€ 33.120) toe te voegen aan de algemene reserve.

Conform de gemeenschappelijke regeling dient het resterende gedeelte ad. € 4.360 terugbetaald te worden aan de Provincies. Dit bedrag heeft voor 50% (€2.180) betrekking op de Provincie Limburg en voor 50% (€2.180) op de Provincie Noord-Brabant. Dit voorstel is reeds in de jaarrekening verwerkt.

2.5 Toelichting op de winst-en-verliesrekening**5 Bijdrage provincies**

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Bijdrage provincie Noord-Brabant	345.000	345.000
Bijdrage provincie Limburg	<u>345.000</u>	<u>345.000</u>
	<u><u>690.000</u></u>	<u><u>690.000</u></u>

6 Bureau

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Salariskosten bureau (inclusief werkgeversdeel)	399.457	433.814
Opleiding / training	9.822	3.715
Reis- en verblijfskosten bureau	13.279	18.314
Overige personeelskosten bureau	6.118	7.813
Mutatie overige voorzieningen	<u>56.739</u>	<u>0</u>
	<u><u>485.415</u></u>	<u><u>463.656</u></u>

Gemiddeld aantal werknemers**2018**

	<u>Aantal</u>
Gemiddeld aantal werknemers	4,50
In 2017 bedroeg het gemiddeld aantal FTE 4,8.	

7 Bestuur

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Vergoedingen bestuur	40.968	41.693
Reis- en verblijfskosten bestuur	2.207	1.923
Overige kosten bestuur	<u>134</u>	<u>37</u>
	<u><u>43.309</u></u>	<u><u>43.653</u></u>

8 Overige kosten

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Inhuur	66.439	82.715
Huisvestingskosten	30.485	29.374
Publiciteit & communicatie	2.375	13.440
Kantoorkosten	20.173	12.206
Algemene kosten	<u>4.324</u>	<u>4.576</u>
	<u><u>123.796</u></u>	<u><u>142.311</u></u>

Inhuur

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Externe inhuur voor projecten	33.702	78.345
Personeel en diensten van derden	<u>32.737</u>	<u>4.370</u>
	<u><u>66.439</u></u>	<u><u>82.715</u></u>

Huisvestingskosten

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Betaalde huur	24.082	24.971
Service- en schoonmaakkosten	<u>6.403</u>	<u>4.403</u>
	<u><u>30.485</u></u>	<u><u>29.374</u></u>

Publiciteit & communicatie

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Communicatie	1.301	4.327
Website	<u>1.074</u>	<u>9.113</u>
	<u><u>2.375</u></u>	<u><u>13.440</u></u>

Kantoorkosten

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Automatiseringskosten en ICT voorzieningen	15.938	9.820
Kantoorbenodigdheden	2.386	695
Kosten bedrijfsvoering	<u>1.849</u>	<u>1.691</u>
	<u><u>20.173</u></u>	<u><u>12.206</u></u>

Algemene kosten

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	€	€
Diverse overige kosten	2.655	2.153
Vergaderkosten	<u>1.669</u>	<u>2.423</u>
	<u><u>4.324</u></u>	<u><u>4.576</u></u>

Eindhoven, 29 januari 2019

prof.dr. M.J.M. Vermeulen
Voorzitter

3. Overige gegevens

Assurance

Dr. Holtropaan 9
5652 XR Eindhoven
Nederland
T +31 40 844 7000
E info@joanknecht.nl
W www.joanknecht.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Het bestuur van de Zuidelijke Rekenkamer

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van De Zuidelijke Rekenkamer te Eindhoven gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van De Zuidelijke Rekenkamer per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de winst- en verliesrekening over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk De Zuidelijke Rekenkamer zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 29 januari 2019

**Maarten Johannes
Wilhelmus Foppen**
Digitaal signed by Maarten Johannes
Wilhelmus Foppen
DN: cn=Maarten Johannes Wilhelmus
Foppen, o=NL, ou=Maarten Johannes
Wilhelmus Foppen
email=foppen@joanknecht.nl
Date: 2019.01.27 14:31:43 +0100

Joanknecht B.V.
Drs. M.J.W. Foppen RA

BIJLAGEN

Overzicht beloning topfunctionarissen 2018

Secretaris-directeur	Dr. N.A.C. Schilder							
Bruto beloning inclusief werkgeversdeel sociale- en pensioenlasten	€	93.351						
Bestuur	Prof. Dr. M.J.M. Vermeulen <i>voorzitter</i>	mevr. drs. P.J.L. Verbugt <i>vice-voorzitter</i>	drs. H.H. Sietsma MPA <i>lid</i>	drs. P.W.M. de Kroon <i>Adviseur</i>				
Bruto beloning inclusief onkostenvergoeding	€	21.298	€	9.897	€	7.099	€	2.662
Reiskostenvergoeding	€	633	€	932	€	615	€	38
Totaal	€	21.931	€	10.829	€	7.714	€	2.700